

STRATEGAETH MYND I'R AFAEL Â CHALEDI 2020 – 2023 CEREDIGION

ADRODDIAD CYNNYDD MAWRTH 2022

Cynnwys

	Tudalen
Rhagymadrodd	3
Mesur Plant a Theuluoedd (Cymru) 2010	4
<u>Cynllun Gweithredu Mynd i'r Afael â Chaledi</u>	
Colofn 1 – Costau Byw Hanfodol	5
Colofn 2 – Llesiant Corfforol ac Emosiynol	7
Colofn 3 – Cymunedau Cydnerth	10
Beth mae'r data yn ei ddweud wrthym – ydym ni wedi gwneud gwahaniaeth?	12
Casgliad a Chanfyddiadau	15
Camau nesaf	16
Atodiad A: Partneriaid sy'n Cyfrannu	17

Rhagymadrodd

Mae'r adroddiad hwn yn nodi'r camau a gymerwyd gan Fwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus (BGC) Ceredigion i ddarparu ymateb cydgysylltiedig i'r risg gynyddol o galedi yng Ngheredigion oherwydd effaith Covid-19. Mae'n amlinellu'r gwaith y mae partneriaid a chydweithwyr wedi'i gyflawni yn 2021-22 i sicrhau'r cymorth mwyaf posibl gyda chostau byw hanfodol, sicrhau'r llesiant corfforol ac emosiynol gorau posibl, a sicrhau cymunedau cefnogol a chysylltiedig ar draws Ceredigion.

Cyhoeddwyd Strategaeth Mynd i'r Afael â Chaledi 2020-22 ym mis Awst 2020 fel olynnydd i Strategaeth Brwydro yn erbyn Tlodi Ceredigion 2016-20. Cytunwyd y byddai'r strategaeth yn cael ei hymestyn i 2023 er mwyn ei chysoni â Chynllun Llesiant Lleol BGC Ceredigion a ddaw i ben yn 2023.

Tri phrif amcan Strategaeth Mynd i'r Afael â Chaledi Ceredigion:

- Ar y cyd ag asiantaethau sy'n bartneriaid, **dod i ddeall** effaith COVID-19, wrth iddi newid, ar y caledi y mae unigolion a theuluoedd yng Ngheredigion yn ei wynebu, a hynny trwy goladu a dadansoddi data.
- Cydgysylltu ac **atgyfnerthu gwaith ar y cyd** ag asiantaethau sy'n bartneriaid i hyrwyddo'r holl gymorth sydd ar gael ac i fanteisio ar y cymorth hwnnw.
- **Pennu bylchau** o ran y cymorth sydd ar gael ac o ran yr anghenion caledi wrth iddynt newid i lunio ymyriadau cynnar effeithiol a fydd yn sicrhau bod unigolion a chymunedau'n fwy cydnorth wrth inni ddygymod ag effaith COVID-19.

Mae cynllun gweithredu yn cael ei gyflawni gan amrywiaeth o bartneriaid a thimau sector cyhoeddus, a restrir yn Atodiad B. Mae'r Cynllun Gweithredu wedi'i rannu'n dair cholofn ar wahân ar gyfer gweithredu:

Dymunwn gydnabod yr ymrwymiad a'r gefnogaeth y mae cydweithwyr a phartneriaid wedi'u dangos a diolch iddynt am eu cydnabyddiaeth barhaus o bwysigrwydd cydweithio i fynd i'r afael â chaledi yng Ngheredigion.

Mesur Plant a Theuluoedd (Cymru) 2010

Mae Adran 2 o Fesur Plant a Theuluoedd (Cymru) 2010 yn gosod dyletswydd statudol ar awdurdodau Cymru i baratoi a chyhoeddi strategaeth a fydd yn cyfrannu at ddileu tlodi plant yng Nghymru. Y nodau eang ar gyfer cyfrannu at ddileu tlodi yw:

- cynyddu incwm aelwydydd sy'n cynnwys plant;
- sicrhau nad yw plant wedi'u hamddifadu'n sylweddol;
- hybu a hwyluso cyflogaeth am dâl i rieni plant;
- darparu i rieni plant y sgiliau sy'n angenrheidiol ar gyfer cyflogaeth am dâl;
- lleihau anghydraddoldebau mewn cyrhaeddiad addysgol rhwng plant;
- cefnogi rhianta plant;
- lleihau anghydraddoldebau mewn iechyd rhwng plant a rhwng rhieni plant;
- sicrhau bod pob plentyn yn tyfu mewn tai gweddus;
- sicrhau bod pob plentyn yn tyfu mewn cymunedau diogel a chydlynus;
- lleihau anghydraddoldebau wrth gymryd rhan mewn gweithgareddau diwylliannol, chwaraeon a hamdden rhwng plant a rhwng rhieni plant;
- cynorthwyo pobl ifanc i gymryd rhan yn effeithiol mewn addysg a hyfforddiant;
- cynorthwyo pobl ifanc i fanteisio ar gyfleoedd i gael cyflogaeth;
- cynorthwyo pobl ifanc i gymryd rhan yn effeithiol ac yn gyfrifol ym mywyd eu cymunedau.

Gall Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus gyhoeddi eu strategaeth fel rhan annatod o'u Cynllun Llesiant Lleol. Fodd bynnag, mae Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Ceredigion wedi dewis cyhoeddi strategaeth ar wahân er mwyn cadw ffocws penodol ar faterion yn ymwneud â thlodi yng Ngheredigion.

Mae'r Strategaeth Mynd i'r Afael â Chaledi yn cael ei monitro gan Is-grŵp Tlodi BGC Ceredigion sy'n cwrdd bedair gwaith y flwyddyn. Mae materion yn ymwneud â Thlodi Plant yn cael eu craffu gan y Fforwm Darparwyr Gwasanaethau Plant a Phobl Ifanc sy'n cwrdd wythnos cyn Is-grŵp Tlodi y BGC er mwyn gallu uwchgyfeirio materion i'r Is-grŵp Tlodi ar unwaith.

1

COSTAU BYW HANFODOL

(Cymorth i'r rheiny sy'n wynebu caledi ariannol)

Cynigiwyd cymorth ariannol yn uniongyrchol i unigolion a busnesau a oedd yn ei chael hi'n anodd ymdopi. Roedd hyn yn cynnwys ffocws ar hyfforddiant a chyflogaeth, fel bod y gweithlu lleol yn barod ac yn gallu dychwelyd i'r gwaith pan oedd cyfyngiadau Covid yn cael eu llacio, a bod cyflogwyr lleol yn barod i ailagor ar gyfer busnes.

Porth Cymorth Cynnar: Gwasanaeth Cymorth Cynnar

Ymatebodd y tîm i **714** o atgyfeiriadau am gymorth ymarferol ac ariannol. Cyhoeddwyd rhestrau o ddanfoniadau bwyd, banciau bwyd, grantiau ac adnoddau eraill ar wefan y Cyngor. Darparwyd **250** o gotiau gaeaf i bobl ifanc 0-25 oed.

Porth Gofal: Cymorth Ariannol a Thai Cymdeithasol

Mae'r Gronfa Cartrefi Cynnes, ECO Flex yn cael ei gweinyddu gan yr Awdurdod Lleol i helpu i fynd i'r afael â thlodi tanwydd a gwella effeithlonrwydd ynni; mae'r Awdurdod Lleol hefyd yn cyfeirio at gynllun Nyth Llywodraeth Cymru. Cafodd rhai cynlluniau grant eu hatal dros dro yn ystod y cyfnod clo a arweiniodd at lai o osodiadau; fodd bynnag: gosodwyd **246** o systemau gwres canolog am y tro cyntaf, gosodwyd **50** o foeleri newydd yn lle'r rhai oedd wedi torri, a derbyniwyd **433** o geisiadau am grantiau ECO Flex yn ystod y flwyddyn.

Gwnaethpwyd **1,405** o geisiadau am Dai Cymdeithasol a nododd **12%** o ymgeiswyr 'pryderon ariannol' fel un o'u rhesymau dros yr angen am gymorth (14% yn 2020-21). Mae costau adeiladu cynyddol a chyflenwad cyfyngedig o gontractwyr wedi arwain at flwyddyn heriol o ran datblygu a darparu tai fforddiadwy. Er gwaethaf hyn, darparwyd **132** o unedau tai fforddiadwy yn 2021-22 (68 ar gyfer y farchnad rhentu, 8 ar gyfer y cynllun 'rhentu i berchnogi' a 56 o unedau tai Gofal Ychwanegol).

Rhodddwyd cymorth caledi ariannol ychwanegol i'r rhai sy'n gadael gofal gan sicrhau bod llawer wedi gallu cadw eu tenantiaethau.

Darparwr Cymorth Tai: Cymdeithas Gofal

Cynigir cymorth ymarferol i'r rhai sy'n ddigartref neu a allai fod yn ddigartref – parseli bwyd, cynyddu incwm, cyngor ar y Gofrestr Tai Cymdeithasol ac opsiynau tai rhent dros dro neu breifat. Mae'r **57** uned o lety dros dro wedi'u meddiannu'n llawn ar y cyfan ond mae'n fwy anodd bellach i bobl fforddio taliadau gwasanaeth a chostau hanfodol eraill oherwydd prisiau cynyddol. Yn gyffredinol, mae pobl yn ei chael hi'n anodd ymdopi â dyled gynyddol.

Budd-dal Tai a Chynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor

Roedd **5,617** o bobl yn derbyn Budd-dal Tai a Chynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor ym mis Mawrth 2022, gostyngiad o 6% ers y flwyddyn flaenorol. Roedd cyflymder cyfartalog prosesu ceisiadau newydd ychydig yn llai nag **19** diwrnod a **7** diwrnod ar gyfer unrhyw newidiadau angenrheidiol. Er gwaetha'r pwysau ychwanegol wrth flaenoriaethu Cynllun Cymorth Hunanyngys Covid-19 a Thaliadau Tanwydd Gaeaf, mae cyfartaleddau cyflymder prosesu yn parhau o fewn cyfartaleddau Budd-dal Tai y DU ar gyfer 21/22. Mae gwerth **£337,443** o Daliadau Disgresiwn at Gostau Tai wedi'u talu i helpu'r rhai sy'n wynebu anawsterau ariannol a helpu i ddiogelu tenantiaethau.

Prydau Ysgol Am Ddim a Grant Amddifadedd Disgyblion

Mae ymgorffori asesiadau Prydau Ysgol am Ddim ochr yn ochr â budd-daliadau eraill wedi symleiddio'r broses ar gyfer y rhai sy'n gallu eu hawlio. Mae hawlwyf Prydau Ysgol am Ddim wedi parhau i gynyddu o 953 (Medi 2019) i **1,783** (Mawrth 2022). Erbyn hyn mae pob ysgol yn gweithredu system arlwyio heb arian. Darparwyd taliadau BACS neu dalebau o £19.50 yr wythnos fesul disgybl sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim dros bob gwyliau ysgol (disgwylir i'r cynllun hwn ddod i ben ar 31/08/2022). Darperir taliadau parhaus o Grant Amddifadedd Disgyblion ar gyfer gwisg ysgol ac offer i grwpiau blwyddyn perthnasol.

Gofal plant

Mae lleoedd gofal plant wedi parhau i ostwng. Mae hyn yn bryder gwirioneddol, yn enwedig yn sgil y cyhoeddiad diweddar am ofal plant o ddim i bob plentyn 2 oed, a dibyniaeth y boblogaeth sy'n gweithio ar ofal plant. Roedd **1,596** o leoedd gofal plant ar gael ym mis Mawrth 2022 (gostyngiad o 74 o leoedd ers mis Mawrth 2020). Sicrhawyd bod **£364,472** ar gael i'r sector i leddfu effaith y pandemig ac i gefnogi cyflwyno'r Cynnig Gofal Plant.

Hyfforddiant, Cyflogaeth a'r Economi Leol

Mae Tîm Cymorth Cyflogaeth y Cyngor wedi ehangu. Roedd **42** o'u cleientiaid yn llwyddiannus gyda chanlyniadau swyddi a chwblhaodd **18** o bobl gymwysterau cyflogadwyedd, gan gynnwys cymwysterau HGV, i gefnogi eu proses chwilio am waith.

Erbyn hyn mae cyflogwyr yn mynychu'r ddwy Ganolfan Waith yng Ngheredigion yn rheolaidd i gynnig cyfweiliadau swyddi wyneb yn wyneb i gwsmeriaid yr Adran Gwaith a Phensiynau. Mae Kickstart wedi cael ei groesawu gan gyflogwyr yn yr ardal ac mae amrywiaeth o swyddi gwag ar gael i gwsmeriaid yr Adran Gwaith a Phensiynau rhwng 18 a 24 oed. Mae hyn yn darparu tystiolaeth hanfodol o gyflogadwyedd pan fydd y person ifanc yn mynd ymlaen i gyflogwr gwahanol.

Mae Tîm Diogelu'r Cyhoedd y Cyngor wedi cynghori ystod eang o fusnesau ar y mesurau sydd eu hangen i gydymffurfio â chyfyngiadau'r coronafeirws. Gwnaed **2,659** o ymweliadau cynghori â safleoedd eleni.

Cyngor ar Bopeth Ceredigion

Parhaodd gwasanaethau hygyrch trwy gydol y flwyddyn yn ogystal â hyfforddiant cyngor ar ynni i staff ar y rheng flaen ac aelodau'r cyhoedd trwy fideo-gynadledda. Cafodd **832** o unigolion eu cynorthwyo gyda 5,655 o ymholiadau.

Cafodd **£528,840** o incwm ychwanegol ei sicrhau i gleientiaid a dilëwyd gwerth **£132,024** o ddyledion. Y maes mwyaf o waith budd-daliadau yw budd-daliadau i bobl ag anabledd ac ymatebodd y gwasanaeth cynghori i dros 800 o geisiadau am gymorth gyda Thaliadau Annibynnol Personol, Lwfans Gweini a Lwfans Byw i'r Anabl.

2

LLESIANT CORFFOROL AC EMOSIYNOL

(Cymorth i'r rheiny sy'n dioddef gorflinder, straen a gorbryder)

Cynigiwyd cymorth cyffredinol ac wedi'i dargedu i unigolion oedd yn profi straen, gorflinder a gorbryder o ganlyniad i'r pandemig. Y nod yn y tymor hwy yw cynyddu faint o gymorth sydd ar gael i wella llesiant emosiynol a meddyliol a darparu seibiant i'r rhai yr oedd ei angen arnynt.

Gwasanaeth Polisi a Pherfformiad

Adolygwyd a diwygiwyd Amcanion Llesiant Corfforaethol Cyngor Sir Ceredigion er mwyn hoelio sylw ar yr angen i wella ar ôl y pandemig, o ran cefnogi'r economi, ailagor gwasanaethau'n ddiogel ac amddiffyn pobl rhag tlodi.

Rhwydwaith Canolfannau Teuluoedd Ceredigion

Cafodd **637** o deuluoedd eu cefnogi gan y **Rhwydwaith Canolfannau Teulu**, ar-lein i ddechrau, ond wrth i gyfyngiadau leddfau trwy sesiynau wyneb yn wyneb. Dosbarthwyd **420** o becynnau adnoddau a gweithgareddau i deuluoedd a gwnaed **32** o atgyfeiriadau ar gyfer cymorth wedi'i dargedu gan y Tîm o Amgylch y Teulu, Lleferydd ac Iaith, Mind, Canolfan Cyngor ar Bopeth, Gofal Plant ar gyfer Cyflogaeth (Rhieni, Gofal Plant a Chyflogaeth), Dechrau'n Deg a chymorth i Ofalwyr.

Gwasanaethau Ysgolion

Mae llesiant wedi bod yn flaenoriaeth yn y mwyafrif o Gynlluniau Datblygu ysgolion. Mae Cynorthwywyr Cymorth Llythrennedd Emosiynol yn gynorthwywyr addysgu sydd wedi'u hyfforddi i roi cymorth sgiliau emosiynol a chymdeithasol i blant. Erbyn hyn, mae gan **95%** o ysgolion Gynorthwydd Cymorth Llythrennedd Emosiynol hyfforddedig. Ailddechreuodd cwrsela wyneb yn wyneb ym mis Medi 2021 ac mae **194** o ddisgyblion wedi ymgysylltu ers dechrau'r tymor.

Mae **DASH Ceredigion** yn cynnig cyfleoedd hamdden i blant/bobl ifanc anabl a seibiant i deuluoedd. Arweiniodd diffyg darpariaeth gofal plant y tu allan i oriau ysgol

at ostyngiad mawr yn y defnydd o gymorth Ymuno, gyda dim atgyfeiriadau newydd a dim ond **3** phlentyn yn cael cymorth yn 2021-22. Arweiniodd y pandemig at lai o Benwythnosau DASHAway yn ystod y flwyddyn a chlwb ieuencid yn ystod y tymor ar gyfer grwpiau llai o bobl ifanc ag anabledd. Mynychodd **36** o blant ddiwrnodau gweithgareddau Cynllun Chwarae dros yr haf a chafodd **2** blentyn gefnogaeth un-i-un.

Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda a Phorth Cymorth Cynnar: Cymorth i ofalwyr

Cefnogwyd **179** o ofalwyr a derbyniwyd **537** o geisiadau ar gyfer y Gronfa Gofalwyr. Mae 139 o gardiau Oedolion sy'n Ofalwyr ac 11 o gardiau Gofalwyr Ifanc wedi'u dosbarthu, gan roi ffordd hawdd i'r rhai sy'n cario'r cerdyn i gadarnhau eu cyfrifoldebau gofalu, cael mynediad at fudd-daliadau a gostyngiadau ac amseroedd siopa â blaenoriaeth yn ystod y pandemig. Roedd rhifyn gwanwyn cylchgrawn yr Uned Gofalwyr yn canolbwyntio ar ffyrdd o wella iechyd meddwl a llesiant.

Porth Cymorth Cynnar: Cymorth ac Atal

Dosbarthwyd dros 300 o becynnau llesiant i blant a phobl ifanc fel rhan o'r fenter Gaeaf Llawn Lles. Mae gwaith ieuencid allgymorth a datgysylltiedig wedi'i ddatblygu mewn partneriaeth â Heddlu Dyfed Powys a Choices. Cafodd **498** o bobl ifanc eu cynorthwyo: 60% oherwydd ymddygiad heriol, 20% am resymau llesiant emosiynol a meddyliol, ac 20% am resymau'n ymwneud â chamddefnyddio sylweddau, ynysu cymdeithasol neu resymau eraill.

Ariannwyd deg mudiad ieuencid gwirfoddol lleol i ddatblygu cymorth a darpariaeth llesiant emosiynol a meddyliol i bobl ifanc. Roedd **143** o bobl ifanc wedi elwa ar ystod o weithgareddau celfyddydau creadigol, cerddoriaeth a drama dan do ac yn yr awyr agored.

Area 43

Mae Clystyrau Meddygon Teulu Gogledd a De Ceredigion wedi comisiynu Area 43 i ddarparu gwasanaeth cwnsela i bobl ifanc 13-30 oed. Mae hefyd yn cynnig cymorth emosiynol i bobl ifanc yn Aberteifi ac wedi agor caffii ieuencid i ddarparu lle i ymlacio a hefyd safle ar gyfer gwybodaeth, cyfeirio at wasanaethau a darparu gwasanaethau uniongyrchol i bobl ifanc 14-25 oed.

Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda: Allgymorth Datblygu Cymunedol

Mae **823** o bobl wedi ymgysylltu â'r tîm ac mae negeseuon iechyd cyhoeddus amrywiol bellach ar gael mewn 19 o ieithoedd gwahanol. Cafodd **70** o unigolion eu cyfeirio neu eu hatgyfeirio ar gyfer materion iechyd penodol a chafodd **38** o bobl gymorth un-i-un.

Mae gwasanaeth testun newydd – ChatHealth – ar gael bellach i gefnogi llesiant emosiynol a meddyliol pobl ifanc 11-19 oed. Dywedir bod y gwasanaeth yn hygyrch iawn ac fe'i defnyddiwyd gan berson ifanc digartref i gael cymorth heb fod angen

atgyfeiriad gan feddyg teulu neu weithiwr proffesiynol arall. Mae Kooth yn wasanaeth cwnsela a llesiant emosiynol ar-lein newydd arall i bobl ifanc 11-18 oed.

Ysgolion a Diwylliant: Theatr Felinfach

Cynigiwyd amrywiaeth o sesiynau drama ar-lein i blant a phobl ifanc yn ystod y cyfnod clo. Roedd aelodau hŷn y Grŵp Hwyl a Hamdden wedi cymryd rhan mewn prosiect cardiau post Cadw mewn Cysylltiad. Roedd y pantomeim Nadolig yn llwyddiannus, er gwaethaf cyfyngiadau Covid, gan gynnig 266 o gyfleoedd i gymryd rhan a denu cynulleidfaoedd o dros 800 o bobl. Dechreuodd gwaith cyfranogol wyneb yn wyneb o ddifrif yng ngwanwyn 2022 gyda chyfleoedd i bobl ifanc weithio gydag artistiaid proffesiynol ym maes celf, dawn, hanes a drama. Darparwyd dros **13,000** o gyfleoedd ar-lein ac wyneb yn wyneb i gymryd rhan yn ystod 6 mis olaf y flwyddyn.

Porth Cymorth Cynnar: Canolfannau Llesiant

Roedd gweithgareddau'r Gwasanaeth Cenedlaethol Atgyfeirio Cleifion i Wneud Ymarfer Corff (NERS) wedi ailgychwyn yn hydref 2021. Cynigir gweithgareddau wyneb yn wyneb a rhithiol i gleientiaid. Mae dull graddol o ailgyflwyno'r cynllun wedi'i fabwysiadu mewn ymateb i gyfraddau trosglwyddo'r coronafeirws yn y sir, ac mae'r niferoedd sy'n gallu mynychu sesiynau gweithgareddau wedi cynyddu'n raddol mewn ymateb i ganllawiau Llywodraeth Cymru. Mae **150** o bobl yn mynychu'r cynllun yn rheolaidd erbyn hyn ond mae rhestr aros o 105 o gleientiaid.

Mae categori newydd "Aelodaeth Pasbort" wedi'i gyflwyno ar gyfer unigolion sy'n derbyn budd-dal prawf modd am gost o £15 y mis ar gyfer unigolyn a £30 y mis ar gyfer teuluoedd sy'n darparu mynediad diderfyn i ystafelloedd ffitrwydd / dosbarthiadau ymarfer corff / nofio mewn cyfleusterau a weithredir gan y Cyngor.

Gwasanaethau Amgylcheddol

Mae gwelliannau i lwybrau cerdded a beicio wedi parhau. Mae'r cynlluniau a gyflwynwyd yn cynnwys Ffordd Gwburt, Aberteifi, uwchraddio llwybr Prifysgol Llanbedr Pont Steffan, cynllun troedffordd Waunfawr, arafu traffig Ysgol Uwchradd Penglais ac uwchraddio troedffyrdd Ysgol Gynradd Llwyn yr Eos. Cymeradwywyd yr Adolygiad o Fapiau Rhwydwaith Teithio Llesol, a chyflwynwyd mapiau Llwybr y Dyfodol i Lywodraeth Cymru erbyn mis Mawrth 2022

Porth Cynnal – Gwasanaethau Iechyd Meddwl a Chamddefnyddio Sylweddau

Roedd **116** o achosion gweithredol gan y tîm Iechyd Meddwl (Ionawr-Rhagfyr 2021) a chynhaliwyd dros **137** o sesiadau/gweithgareddau Deddf Iechyd Meddwl. Darparwyd **121** o becynnau cymorth, gofal cartref a lleoliadau. Mae'r cynllun 'Lle i Anadlu' yn darparu seibiant ariannol rhag dyledion pan fydd rhywun mewn argyfwng iechyd meddwl neu'n glaf mewnol. Hyrwyddir y cynllun hwn yn eang gan y tîm.

Mae gan y tîm Camddefnyddio Sylweddau lwyth achosion cyfnewidiol o tua **50** o gleientiaid. Mae'r mwyafrif o'u cleientiaid yn profi camddefnyddio alcohol; bu cynnydd

yn nifer yr oedolion hŷn a nodir gan Nyrsys Cyswllt Alcohol yn yr ysbyty. Derbyniwyd **61** o atgyfeiriadau (2021-22) a chaewyd 18 o achosion. Dangosodd 14 welliant wrth gau, roedd 2 wedi aros yr un fath, ac roedd 2 wedi gwaethygu.

Darparwr Cymorth Tai: Cymdeithas Gofal

O ganlyniad i'r pandemig ynghyd â'r argyfwng costau byw cynyddol, mae problemau iechyd meddwl yn amlwg iawn. Mae angen cymorth a chefnogaeth ar lawer mwy o bobl ac mae problemau recriwtio. Mae mynediad at wasanaethau arbenigol i helpu'n uniongyrchol gyda'r materion hyn yn dal i fod yn hynod o anodd.

Fforwm Cymunedol Penparcau

Gellir casglu dros 100 o fagiau bwyd y tu allan i Hwb Penparcau. Danfonir 35-45 o fagiau bwyd, blodau a chwmni i'r rhai sydd ei angen yn ardal Penparcau. Mae'r rhai mwyaf agored i niwed yn cael ymweliad a galwad ffôn o leiaf unwaith yr wythnos yn ogystal â'r danfoniadau bwyd. Mae'n gweithredu 7 diwrnod yr wythnos erbyn hyn ac wedi ymuno â chynllun Cyngor ar Bopeth sydd wedi gosod ffôn a gliniadur yn y Ganolfan er mwyn i bobl allu cysylltu â Chyngor ar Bopeth o bell.

3

CYMUNEDAU CYDNERTH

(Sicrhau y gall pobl gael mynediad at wasanaethau)

Cynlluniwyd y gweithgareddau canlynol i feithrin timau ymateb cymunedol lleol a nodi rhwystrau i gael mynediad at wasanaethau. Y nod yn y tymor hwy oedd cryfhau ymhellach rwydweithiau cymorth cymunedol a mynd i'r afael â'r rhwystrau a wynebir gan y rhai na allant gael mynediad at wasanaethau ar-lein neu dros y ffôn.

Porth Cymorth Cynnar: Cymorth Cynnar a CAVO

Mae ymgyrch 'Cysylltu â Charedigrwydd' Ceredigion wedi datblygu'n raddol. Mae gan y grŵp cyfryngau cymdeithasol **676** o aelodau erbyn hyn, mae 11 o 'Gysylltwyr Caredigrwydd' wedi'u recriwtio, ac mae 26 o weithgareddau wedi'u cofrestru ar dudalen 'Cysylltu' Ceredigion. Rhestrwyd **1,735** o wasanaethau cenedlaethol a lleol ar gyfer dinasyddion Ceredigion ar wefan Dewis Cymru ym mis Mawrth 2022 (gostyngiad bach o 1,811 o adnoddau ym mis Medi 2021).

Ymunodd **238** o unigolion â Phrosiect Llesiant Delta sy'n eu helpu i fod yn annibynnol yn eu cartrefi eu hunain am gyfnod hwy, a dosbarthwyd **17** llechen i gleientiaid. Benthycwyd **16** iPad i rieni â phlant cyn oed ysgol

Cyswllt Cwsmeriaid Cyngor Ceredigion

Mae swyddfeydd arian parod yn parhau ar gau ym mis Mawrth 2022. Mae Llyfrgelloedd Ceredigion ar agor ar gyfer Clicio a Chasglu a mynediad at gyfrifiaduron personol trwy apwyntiad. Mae mynediad wedi'i leihau i 60 munud er mwyn caniatáu ar gyfer cyfyngiadau Covid. Mae gwasanaeth llyfrgell ar-lein

cynhwysfawr ar gael, ond y nod oedd ehangu argaeledd y rhyngwyd ar faniau'r Llyfrgell ac ymestyn apwyntiadau cyfrifiadurol i 2 awr.

Porth Cymorth Cynnar: Llesiant a Dysgu Cymunedol

Mae Dysgu Bro a Hyfforddiant Ceredigion wedi dechrau'r tymor ar-lein. Cynigiwyd sesiynau am ddim i gael mynediad at ddysgu ar-lein a benthycwyd pecyn digidol i ddysgwyr oedd ei angen. Y nod oedd gweithio gyda gwasanaeth ADY ar gyfer ysgolion i ddarparu dysgu trosiannol i'r rhai sydd ag anghenion dysgu ychwanegol; ond nid yw hyn wedi bod yn bosibl gan fod y Canolfannau ar gau o hyd.

Mae'r broses dendro ar gyfer gwaith adeiladu ar Ganolfan Llesiant Llanbedr Pont Steffan bron wedi'i chwblhau. Rhagwelir y bydd y gwaith adeiladu yn dechrau ym mis Gorffennaf 2022 ac yn cael ei gwblhau yn gynnar yn 2023. Mae cynlluniau 3D o'r Ganolfan Lesiant yn cael eu harddangos yng Nghanolfan Hamdden Llanbedr Pont Steffan.

Porth Cymorth Cynnar: Cymorth ac Ymyrraeth

Mae'r ddarpariaeth allgymorth ieuencid symudol wedi ymgysylltu â 4 cymuned a **32** o bobl ifanc y nodwyd eu bod mewn perygl oherwydd eu sefyllfa fyw bresennol a'u hymddygiad cysylltiedig.

Mae'r tîm yn parhau i gydweithio â Cheredigion Actif, Chwaraeon Cymru, Hyfforddiant Ceredigion a phartneriaid allweddol eraill i ddarparu cyfleoedd ar gyfer prosiectau, gweithgareddau, sesiynau blasu a gweithdai, er enghraifft: sesiynau blasu mewn gwaith coed, mecaneg, trin gwallt, harddwch a phlymwaith ar gyfer ymadawyr blwyddyn 11, a darpariaeth ôl-16 gyda Hyfforddiant Ceredigion.

Ysgolion a Gwasanaethau Diwylliant

Darparwyd adnoddau dysgu ar gyfer dysgu gartref i ddisgyblion oedd yn dioddef o bryder yn ymwneud â Covid neu'n hunanynysu. Rhoddwyd cymorth adolygu digidol i bob ysgol i'w helpu i baratoi ar gyfer cau'n annisgwyl a chaiff absenoldeb ei fonitro'n agos er mwyn cynnig y cymorth priodol cyn gynted â phosibl. Materion staffio oedd yn peri'r her fwyaf oherwydd diffyg difrifol o ran staff cyflenwi. Bu rhai ysgolion a llawer o ddsbarthiadau ar gau am gyfnodau yn ystod y cyfnod hwn. Cymerwyd pob cam posibl i gadw'r ysgolion ar agor.

CSC, Economi ac Adfywio – Datblygu Digidol

Er bod Ceredigion wedi gweld gwelliannau mewn seilwaith digidol dros y 12 mis diwethaf a bod rhai ardaloedd yn profi rhai o'r cyflymderau band eang cyflymaf yn y DU, mae ardaloedd o'r Sir sy'n dal i fod yn is na lefelau ardaloedd eraill yng Nghymru a'r DU o ran band eang cyflym iawn a chysylltedd symudol.

Ar hyn o bryd mae gan 26.5% o'r rhanbarth fynediad at Fand Eang Cyflym iawn (100mbps+) o'i gymharu â Chymru (48%) a'r DU (68%), ond nid yw 8.5% o eiddo

yng Ngheredigion yn gallu cael mynediad at gysylltiad o fwy na 10Mbps o'i gymharu â dim ond 2.25% ar gyfer Cymru ac 1.8% ar gyfer y DU sy'n profi'r broblem hon.

Er gwaetha'r ffigurau hyn, ar hyn o bryd mae gan Geredigion 26.5% o gysylltiad ffeibr i'r adeilad, sy'n caniatáu cyflymder lawrlwytho o hyd at 1gbps (1000mbps) sy'n fwy na chyfartaledd Cymru o 26% a'r lefel uchaf ar gyfer Awdurdod Lleol gwledig a sawl Awdurdod Lleol arall yng Nghymru.

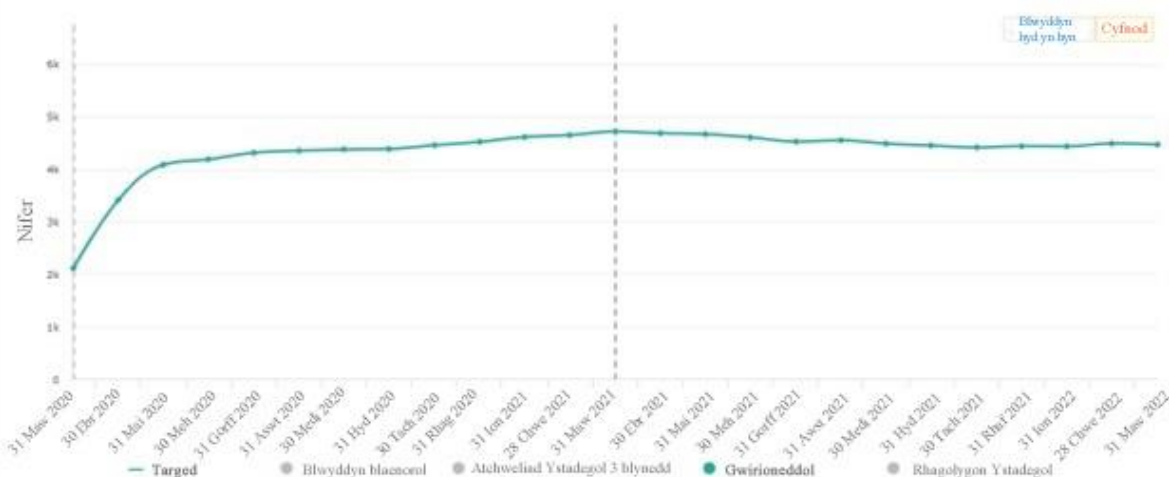
Beth mae'r data yn ei ddweud wrthym – ydym ni wedi gwneud gwahaniaeth?

Mae llawer iawn o gymorth wedi'i ddarparu gan gydweithwyr a phartneriaid i leddfu effaith caledi a achosir gan y pandemig. Fodd bynnag, rhaid i ni ddibynnu ar ddata pendant i ddweud wrthym a ydym yn gwneud gwahaniaeth. Mae cyfres o ddangosfyrddau data wedi cael eu creu sy'n galluogi Is-grŵp Tlodi BGC i fonitro effeithiolrwydd y cymorth a ddarperir. Mae'r rhain yn casglu data byw o wefannau fel yr Adran Gwaith a Phensiynau a'r Swyddfa Ystadegau Gwladol. Bydd y dangosfyrddau yn cael eu harddangos mewn digwyddiad arddangos cenedlaethol yn hydref 2022 a gynhelir gan Lywodraeth Cymru a Chanolfan Polisi Cyhoeddus Cymru.

Credyd Cynhwysol

Gwelwyd cynnydd sydyn yn nifer y bobl ar Gredyd Cynhwysol yng Ngheredigion ym mis Mawrth/Ebrill 2020 ar ddechrau'r pandemig. Roedd y nifer yn parhau i gynyddu'r raddol hyd at fis Mawrth 2021 ond mae'r niferoedd wedi dechrau gostwng erbyn hyn. Mae'r ffigur ym mis Mawrth 2022 yn parhau i fod 112% yn uwch na'r hyn a gofnodwyd ym mis Mawrth 2020. Mae'n debygol, gyda chostau byw uwch, na fydd nifer y bobl sy'n derbyn Credyd Cynhwysol yn lleihau yn y dyfodol agos.

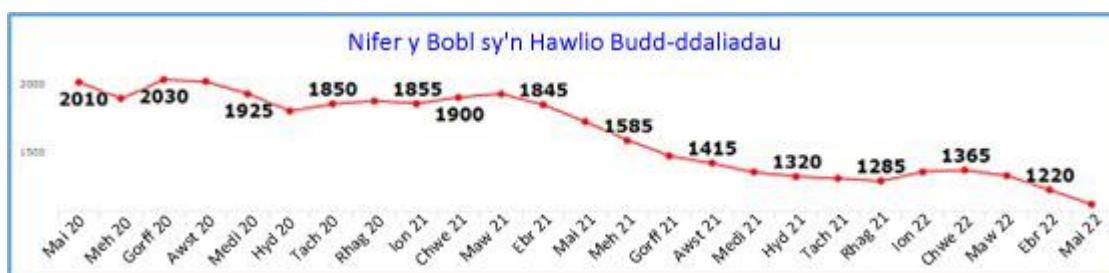
Credyd Cynhwysol

Nifer y Bobl sy'n Hawlio Budd-ddaliadau

Mae nifer y bobl sy'n hawlio budd-ddaliadau yn fesur o nifer y bobl sy'n hawlio budd-daliadau yn bennaf oherwydd eu bod yn ddi-waith. Cynyddodd nifer y bobl sy'n hawlio budd-ddaliadau hefyd pan ddechreuodd y pandemig gael effaith am y tro

cyntaf yn y DU, ac, yn debyg i ffigurau Credyd Cynhwysol, fe ostyngodd yn sylweddol erbyn mis Mawrth 2022, ond mae'n parhau i fod 60% yn uwch nag ym mis Mawrth 2020.

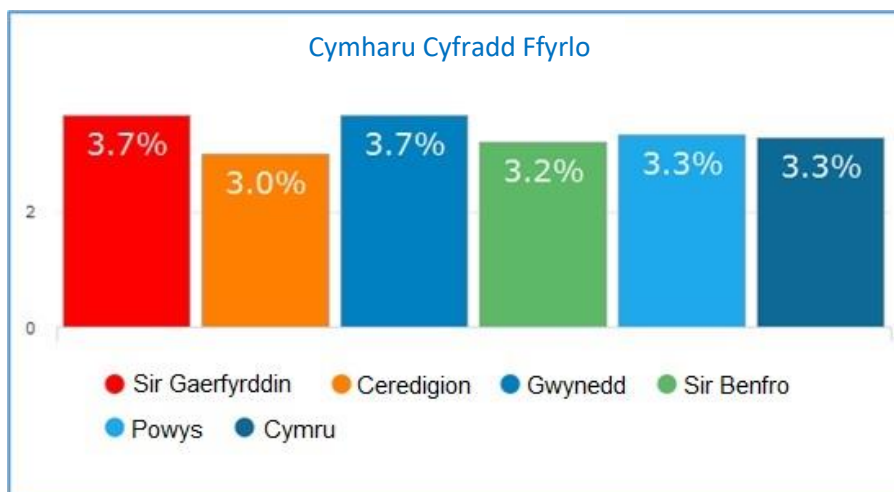
Cyflogaeth Ieuenctid

Mae effaith Covid ar bobl ifanc wedi bod yn destun pryder arbennig ac felly rydym yn monitro nifer y bobl 18-24 oed sy'n hawlio budd-ddaliadau. Yn flaenorol, roedd y garfan hon yn dangos tuedd debyg i'r nifer gyffredinol sy'n hawlio budd-ddaliadau, fodd bynnag erbyn hyn mae'n dangos cyfradd dychwelyd i gyflogaeth gyflymach gyda newid canrannol o 27% yn fwy o nifer y bobl sy'n hawlio budd-ddaliadau rhwng mis Mawrth 2020 a mis Mawrth 2022. Roedd 185 o bobl ifanc yn hawlio budd-daliadau oherwydd eu bod yn ddi-waith ym mis Mawrth 2020, cynyddodd hyn i 445 o bobl ifanc ym mis Mawrth 2021 ond gostyngodd i 235 ym mis Mawrth 2022.

Cynllun Ffyrlo

Yn ei anterth ym mis Gorffennaf 2020 roedd 20% o'r rhai a oedd yn gymwys ar gyfer y cynllun ffyrlo yng Ngheredigion wedi manteisio arno (4,700 o 23,700 o unigolion cymwys). Dechreuodd y nifer leihau ym mis Gorffennaf 2021 a gofynnwyd i gyflogwyr gyfrannu at gost cyflogau gweithwyr ar ffyrlo. Ar ddiwedd y cynllun ym mis Medi 2021 roedd 3% o'r rhai a oedd yn gymwys ar gyfer ffyrlo yn dal i gael eu cefnogi gan y cynllun (cyfanswm o 700 o bobl). Mae hyn yn cyfateb yn gyffredinol â rhanbarth canolbarth Cymru.

Mae'n anoddach mesur yr effaith ar lesiant lleol. Ers mis Mawrth 2020, mae Llywodraeth Cymru wedi ariannu arolwg o farn y cyhoedd ar y coronafeirws (Covid 19). Cynhelir yr astudiaeth ar-lein gan Ipsos MORI gydag oedolion yng Nghymru rhwng 16 a 74 oed. Rydym yn hyderus bod agweddau cenedlaethol yn cael eu hadlewyrchu ar lefel leol yn gyffredinol.

Mae bygythiad canfyddedig pobl o Covid wedi lleihau'n sylweddol. Ym mis Mawrth 2020 roedd 78% o bobl yn teimlo bod Covid yn fygythiad uchel neu uchel iawn i'r wlad. Roedd hyn wedi gostwng i 29% erbyn mis Mawrth 2022, a hawdd deall hynny. Yn ddi-ddorol, roedd bygythiad canfyddedig pobl o Covid iddynt hwy eu hunain yn llawer is. Teimlai 43% fod Covid yn fygythiad uchel neu uchel iawn iddynt hwy eu hunain ym mis Mawrth 2020, ac roedd hyn wedi gostwng i 20% ym mis Mawrth 2022.

Gofynnwyd i bobl hefyd a oeddent yn teimlo y byddent yn gallu talu biliau mis nesaf. Ym mis Ebrill 2020, roedd 31% o bobl yn hynod bryderus neu'n bryderus iawn am eu gallu i dalu eu biliau. Amrywiodd y ganran rhwng 18% a 31% dros y ddwy flynedd nesaf ond ym mis Mawrth 2022 cyrhaeddwyd y ganran uchaf o 35%. Dyma pryd roedd cost bwyd a thanwydd wedi dechrau cynyddu, ac mae'n amlwg bod ffactorau heblaw'r pandemig wedi dechrau effeithio ar bobl yng Nghymru.

Mae Arolwg Cenedlaethol Cymru yn cael ei redeg gan y Swyddfa Ystadegau Gwladol ar ran Llywodraeth Cymru. Cynhelir yr arolwg yn barhaus ledled Cymru bob blwyddyn, gan gwmpasu tua 12,000 o bobl 16 oed a hŷn. Gofynnwyd i bobl a oedd digon o bobl y gallant ddibynnu arnynt pan fydd ganddynt broblemau. Efallai fod y pandemig wedi helpu pobl i deimlo eu bod yn cael mwy o gefnogaeth, gan fod 69% yn teimlo bod ganddynt bobl y gallent ddibynnu arnynt yn 2019-20, ac roedd hyn wedi cynyddu i 78% yn 2021-22. Roedd 22% o bobl yn dal i deimlo 'nad oedd' ganddynt neu fod ganddynt rywun i ddibynnu arno 'fwy neu lai', fodd bynnag.

Yn olaf, mae tlodi plant yng Ngheredigion yn uwch na'r cyfartaledd ac wedi gweld yr ail gynnydd uchaf yn genedlaethol ers 2014-15. Yng Ngheredigion mae 3,459 o blant yn byw mewn tlodi. Mae hwn yn fater rhanbarthol allweddol sy'n effeithio ar Sir Gaerfyrddin a Sir Benfro hefyd. Mae cyfran y tair ardal yng Ngorllewin Cymru yn uwch na'r cyfartaledd, a bu cynnydd yn y tair ardal ers 2014-15.

Casgliad a Chanfyddiadau

Mae canran yr ymgeiswyr i'r Gofrestr Tai a nododd 'bryderon ariannol' fel un o'u rhesymau dros yr angen am gymorth wedi gostwng ychydig bach, o 14% yn 2020-21 i 12% yn 2021-22. Fodd bynnag, ceir adroddiadau ei bod yn fwy anodd i bobl fforddio taliadau gwasanaeth a chostau hanfodol eraill oherwydd prisiau cynyddol. Mae pobl yn gyffredinol yn ei chael hi'n anodd ymdopi gyda dyled gynyddol ac mae canran y bobl yng Nghymru sy'n poeni am allu talu biliau mis nesaf wedi cyrraedd uchafbwynt o 35% ym mis Mawrth 2022.

Cymorth gyda budd-daliadau i bobl ag anabledd yw maes gwaith mwyaf gwasanaeth Cyngor ar Bopeth Ceredigion.

Disgwylir cynllun sy'n ariannu'r taliad o £19.50 yr wythnos fesul disgybl sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yn ystod y gwyliau ysgol ddod i ben ar 31/08/2022. Mae tlodi plant yng Ngheredigion yn uwch na'r cyfartaledd ac wedi gweld y cynnydd ail uchaf yn genedlaethol ers 2014-15.

Mae'r nifer sy'n hawlio Credyd Cynhwysol ym mis Mawrth 2022 yn parhau i fod 112% yn uwch na'r hyn a gofnodwyd ym mis Mawrth 2020. Mae'n debygol, gyda chostau byw uwch, na fydd nifer y bobl sy'n derbyn Credyd Cynhwysol yn lleihau yn y dyfodol agos. Mae nifer y bobl sy'n hawlio oherwydd diweithdra yn parhau i fod 60% yn uwch nag ym mis Mawrth 2020.

Mae lleoedd gofal plant wedi parhau i ostwng. Mae hyn yn bryder gwirioneddol, yn enwedig yn sgil y cyhoeddiad diweddar am ofal plant am ddim i bob plentyn 2 oed, a dibyniaeth y boblogaeth sy'n gweithio ar ofal plant. Mae'r pandemig a'r diffyg darpariaeth Gofal Plant y Tu Allan i Oriau Ysgol hefyd yn effeithio ar fynediad plant anabl i gyfleoedd gofal plant, adloniant a hamdden.

Mae 105 o bobl ar restr aros y Gwasanaeth Cenedlaethol Atgyfeirio Cleifion i Wneud Ymarfer Corff (NERS), a bu cynnydd yn nifer yr oedolion hŷn sy'n profi camddefnydd o alcohol.

Cefnogwyd 498 o bobl ifanc gan wasanaeth Cymorth ac Atal y Cyngor eleni: 60% oherwydd ymddygiad heriol, 20% am resymau llesiant emosiynol a meddyliol ac 20% am resymau'n ymwneud â chamddefnyddio sylweddau, ynysu cymdeithasol neu eraill. Mae angen cymorth a chefnogaeth ar lawer mwy o bobl gyda phroblemau iechyd meddwl, ac mae'n anodd recriwtio staff, sy'n ei gwneud yn anos i ddarparwyr ymateb i'r problemau. Mae mynediad at wasanaethau arbenigol i helpu'n uniongyrchol gyda'r materion hyn yn anodd iawn o hyd.

Mae costau adeiladu cynyddol a chyflenwad cyfyngedig o gontractwyr yn creu heriau o ran datblygu a darparu cartrefi fforddiadwy.

Materion staffio oedd yr her fwyaf i allu ysgolion i barhau ar agor oherwydd diffyg difrifol o ran staff cyflenwi.

Roedd swyddfeydd arian parod yn parhau ar gau ym mis Mawrth 2022. Roedd mynediad i lyfrgelloedd ym mis Mawrth 2022 wedi'i gyfyngu i 60 munud i ganiatáu ar

gyfer cyfyngiadau Covid. Mae gwasanaeth llyfrgell ar-lein cynhwysfawr ar gael, ond y nod oedd ehangu argaeledd y rhyngrwyd ar faniau'r Llyfrgell ac ymestyn apwyntiadau cyfrifiadur i 2 awr.

Mae nifer y gwasanaethau cenedlaethol a lleol i ddinasyddion Ceredigion a restrir ar wefan Dewis Cymru ym mis Mawrth 2022 wedi gostwng ychydig o 1,811 o adnoddau ym mis Medi 2021 i 1,735 o adnoddau ym mis Mawrth 2022.

Er bod Ceredigion wedi gweld gwelliannau mewn seilwaith digidol dros y 12 mis diwethaf a bod rhai ardaloedd yn profi rhai o'r cyflymderau band eang cyflymaf yn y DU, mae ardaloedd o'r Sir sy'n dal i fod yn is na lefelau ardaloedd eraill yng Nghymru a'r DU o ran band eang cyflym iawn a chysylltedd symudol.

Camau nesaf

1. Parhau i ddatblygu'r dangosfyrddau data i sicrhau bod gennym ddealltwriaeth gyffredin o effaith newidiol caledi yng Ngheredigion trwy gasglu a dadansoddi data.
2. Adolygu'r rhestr o bartneriaid sy'n cyfrannu (gweler Atodiad B). Gwyddom fod cyfleoedd i gydweithio â mwy o asiantaethau partner er mwyn hyrwyddo a manteisio ar yr holl gymorth sydd ar gael.
3. Mae'r cynllun gweithredu yn ddogfen fyw y bwriedir iddo gael ei ddiweddarau yn ystod oes y Strategaeth Galedi. Rhagwelir y bydd lefelau tlodi yn parhau i godi yng Ngheredigion, ond o ganlyniad i gostau byw cynyddol yn hytrach nag effaith uniongyrchol Covid. Mae hyn yn debygol o ofyn am newid ffocws a bydd y cynllun gweithredu yn cael ei adolygu i adlewyrchu hyn.
4. Sicrhau bod gwaith yr is-grŵp hwn yn bwydo i mewn i Gynllun Llesiant Lleol 2023-28

Atodiad A: Partneriaid sy'n Cyfrannu

Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda, Partneriaethau, Amrywiaeth a Chynhwysiant
Cyngor Sir Ceredigion, Porth Cymorth Cynnar, Llesiant a Dysgu Cymunedol
Cyngor Sir Ceredigion, Cyllid a Chaffael
Area 43
Cyngor Sir Ceredigion, Porth Cynnal
Plant Dewi, Rhwydwaith Canolfannau Teulu (Y Borth, Llandysul, Llanbedr Pont Steffan, Tregaron)
Cyngor Sir Ceredigion, Porth Gofal
Cymdeithas Gofal
Cyngor Sir Ceredigion, Polisi, Perfformiad a Diogelu'r Cyhoedd
Cyngor Sir Ceredigion, Economi ac Adfywio
Cyngor Sir Ceredigion, Ysgolion a Diwylliant
Cyngor Sir Ceredigion, Cyswllt Cwsmeriaid
Cyngor Sir Ceredigion, Gwasanaethau Priffyrdd ac Amgylcheddol
DASH
Yr Adran Gwaith a Phensiynau (DWP)
Coleg Ceredigion
Cyngor ar Bopeth Ceredigion
Fforwm Cymunedol Penparcau
Cymdeithas Mudiadau Gwirfoddol Ceredigion (CAVO)